

ІРАНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1905-1911 РОКІВ

*Підготувала студентка 5
курсу 51 СІІ групи*

Чупир Катерина

НАПЕРЕДОДНІ РЕВОЛЮЦІЇ

1 Глибока соціально-політична криза

2). Суперечності між старими феодальними порядками і ідеєю громадянського суспільства. В результаті чого зародилася нова буржуазна ідеологія.

В Ірані ХІХ століття носіями даних ідей були європейськи освічені вихідці з аристократичних сімей, а також національна інтелігенція. Іранський історик Мохаммад Таги Бахар підрозділяє іранське суспільство початку ХХ століття на дві основні групи - конституціоналістів (середній клас) і анти конституціоналістів (аристократія і маси). "Таким чином, меншість народу було прогресивно і революційно, а більшість - реакційно, проте з тих пір як ряд авторитетних улемів також підтримали конституційну революцію, прогресивні сили стали переважати реакціонерів". Такою була ситуація в Ірані напередодні революції. Російська революція 1905 р. прискорила початок революційного вибуху в Ірані. Тісні економічні та культурні зв'язки між двома країнами сприяли встановленню безпосередніх контактів іранських патріотів з російським революційним рухом. Десятки тисяч іранських селян-бідняків і робочих-отходників щорічно йшли на заробітки на Закавказзі і Закаспійську область.

ПОЧАТОК РЕВОЛЮЦІЇ (1 ЕТАП 1905-1907 РОКИ)

Незабаром після початку російської революції серед робітників нафтопромислів в Баку, виникла соціал-демократична група. Одночасно організував політичний гурток соціал-демократів у Тегерані Хайдар Амуоглі— інженер, який здобув освіту же Росії та приєднався там до революційної соціал-демократії. Восени 1905 р. у зв'язку і з розгортанням революційних подій стали повертатися іранські відхідники. Це сприяло поширенню даних про російської революції. 12 грудня 1905 р. у Тегерані були й побиті кілька купців, які виражали невдоволення існуючими порядками. Водночас у столиці набула розголосу розправа, вчинена місцевим губернатором з населенням Кермана. Усе це викликало загальне обурення жителів столиці. 13 грудня, у Тегерані закрилися всі крамниці, ремісничі майстерні. У мечеті відбувся мітинг, учасники якого вимагали відставки губернатори і розбору скарг на зловживання влади. Мітинг розігнали, але антиурядові виступи тривали. Наступного дня група вищих духовних осіб залишила столицю, направившись в відому мечеть, що знаходилась за кілька десятків км від міста. Їх від'їзд сприйняли населенням як антиурядова демонстрація. Невдовзі зійшлося близько 2 тис. людей, які почали протестувати проти дій влади. Учасники беста направили своїх посланців у інші міста. Бести і насторожуючі демонстрації почалися в Шираз і Мешхед.

Бест — використання заснованого на старовинному звичаї права недоторканності притулку (мечеть, посольство тощо. буд.). Владі було неможливо заарештувати чи застосувати силу проти людей, які змогли сховатися у тому притулок (сісти в Бест). Учасники бестов вимагали відставки прем'єр-міністра, арешту найбільш ненависних чиновників, відкриття «Будинку справедливості» для розбору скарг населення в основі справедливого й рівноцінного всім закону, видалення з посади міністра митниць бельгійця. Невдоволення охопило і військові частини тегеранського гарнізону. Злякавшись народного руху, Мозаффер-ед-дин-шах змушений піти на поступки. Він усунув губернаторів Тегерана і Кермана, видав указ про майбутнє створення «Будинку справедливості». На початку січня 1906 р. учасники беста, залишили столицю, повернулися в Тегеран. Але шах всіляко затягував виконання своїх обіцянок. Це викликало новий спалах невдоволення. Навесні 1906 р. у багатьох містах почався бойкот англійського Шахиншахского банку, у містах було розгромлено його відділення. Наступного дня закрилися все крамниці, майстерні. Під час демонстрацій, що тривали 12 липня, війська стріляли між простих людей. Політична ситуація досягла крайнього напруги. 15 липня 200 представників вищого духовництва демонстративно виїхали з Тегерану в Кум. 16 липня група відомих тегеранських купців сіла в бест. За кілька днів число учасників беста досягло 13 тис. людей. Вони розкинули великі намети, задимили вогнища. Майже безупинно відбувалися мітинги. Сівши в бест виділили керівну комісію, яка співпрацювала з духовництвом яке знаходилось в Кумі, Вона пред'явила шахові власні вимоги, які поруч із висунутими раніше пунктами про усунення прем'єр-міністра містили нові — про майбутнє запровадження Конституції і скликанні меджлісу (парламенту).

Про криваві події у Тегерані став відомий інших містах. Там розгорнулося рух солідарності. Духівництво, яке знаходилось в Куме, заявило, що, доки вимоги, висунуті учасниками тегеранського бесту, не виконані, воно залишить межі Ірану. Ця заява немогла не справити особливого враження на віруючих. У військових частинах, стягнутих до Тегерану, також посилювалися антиурядові настрої. Шаху довелося виконати вимоги народу. Наприкінці липня головою уряду був призначений ліберально налаштований сановник Мошир-ед-Доуле, а на початку серпня було видано указ про вибори до меджлісу. Після цього бест припинився, відкрилися майстерні і крамниці, вищі духовні особи повернулися з Кума в Тегеран. Вибори в меджліс були двоступеневими. Високий майновий ценз позбавляв виборчого права робочих, селян, більшість ремісників і частина купецтва. Тож не дивно, що у розпочатому у жовтні першому іранському меджлісі засідали представники феодальної аристократії, поміщики, духовенство, купці і кілька ремісників. Але це був парламент, створений революцією. Його засідання були публічними. Публіка втручалася у дебати, вносила до обговорення питання. Це сприяло прийняттю низки прогресивних рішень: про зниження ціни продовольство, про організацію Національного банку тощо. Деякі депутати виступали проти засилля іноземних банків, пропонували вимагати звіт про діяльність нафтової концесії Да'рси. У центрі уваги меджлісу було вироблення конституції. Наприкінці 1906 р. Мозаф-фер-ед-дин-шах затвердив вироблений парламентом «Основний Закон».

Members of the First Majlis

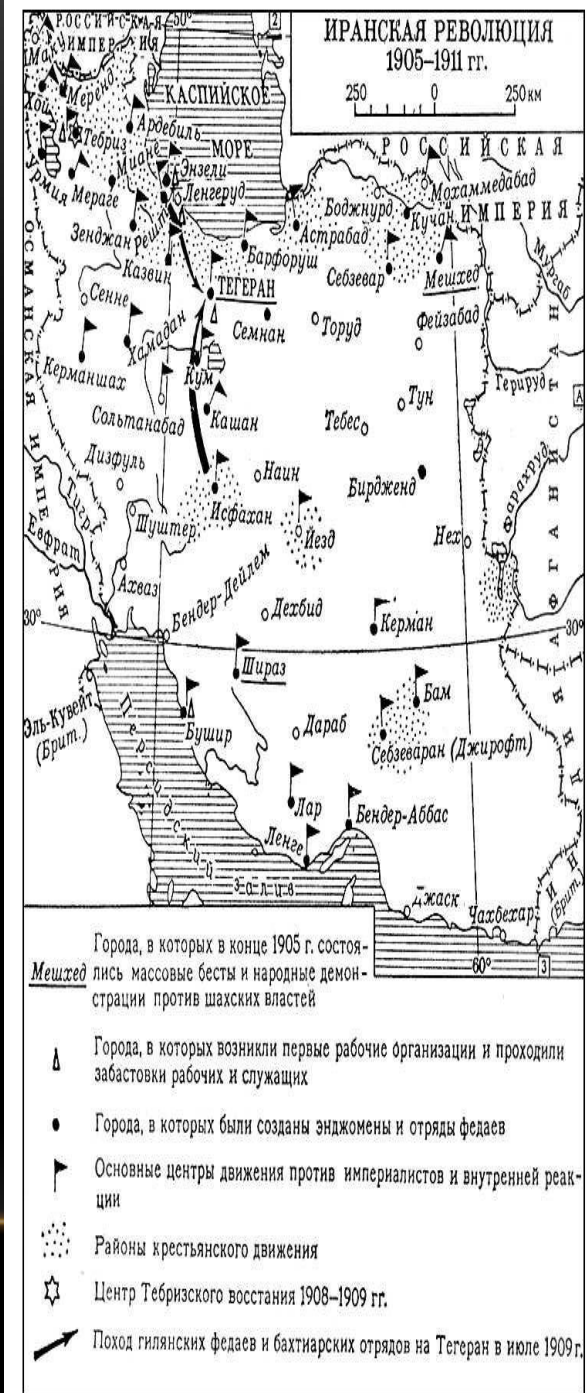

ДРУГИЙ ЕТАП РЕВОЛЮЦІЇ 1907-1909 РОКИ

В 1907 почався другий етап революції. Серед її учасників визначилися два напрямки- ліберальний і демократичний. Активізувалися і стали висувати свої вимоги селяни, робітники, міська дрібна буржуазія. Посилилася антиімперіалістична боротьба (бойкот іноземних товарів та ін.) У північних, а потім центральних і південних районах ширилося селянський рух. Були створені перші робітничі організації. Зростання суспільно-політичної активності народних мас проявлявся у створенні буржуазно-революційних організацій-енджеменов; активізації діяльності нелегальних революційно-демократичних організацій муджахидів (перші суспільства муджахидів виникли в 1905); в організації добровольчих збройних загонів федаїв, в бурхливому розвитку преси. Під натиском народного руху перший меджліс прийняв закони про скасування феодальних тіулей, скорочення пенсій феодальної аристократії, були прийняті доповнення до Основного закону, які виголошували буржуазні свободи в Ірані, створення світських судів (поряд з духовними). Після смерті Мозаффер-ед-дин-шаха, на початку 1907 р., на престол вступив крайній реакціонер Мохаммед-Али. Новий шах ігнорував меджліс.

Влада шаха обмежувалася меджлісом, який мав правом видавати закони, стверджувати бюджет, домовленості про позиках, концесії тощо. Передбачалося створення верхньої палати — сенату. Конституція санкціонувала існування провінційних і обласних енджуменов, обраних населенням для контролю над діяльністю місцевої влади. Проголошувалась недоторканність особи людини, приватної власності, житла тощо. Великі привілеї зберігалися за духовництвом. Спеціальній колегії із представників вищого духовництва надавалося право вирішувати, чи той чи інший законопроект відповідає духу ісламу. Перетворення Ірану на конституційну держава було прогресивним актом. Великі купці, ліберальні поміщики, духовенство вважали, що завдання революції вже вирішено, а подальші перетворення можна буде здійснити поступово через меджліс. 31 серпня 1907 р. Підписано англо-російську угоду про розмежування сфер впливу у Ірані, Афганістані й Тибеті. Північний Іран визнавався сферою впливу царської Росії, Південно-Західний — англійської сферою. Між ними простиралася нейтральна зона. Підписання англо-російської угоди завершило поділ освіти Антанти — військового союзу Англії, Німеччини й царської Росії. Разом з тим це була угода, спрямована проти іранської революції, угода щодо спільної боротьби імпералістичної Англії й царської Росії проти революції. Восени 1907 р. до Тегерану стали стягатися вірні 'Шаху' військові частини й контрреволюційні банди. Наприкінці листопада шах ультимативно зажадав, щоб меджліс заборонив діяльність енджуменов.

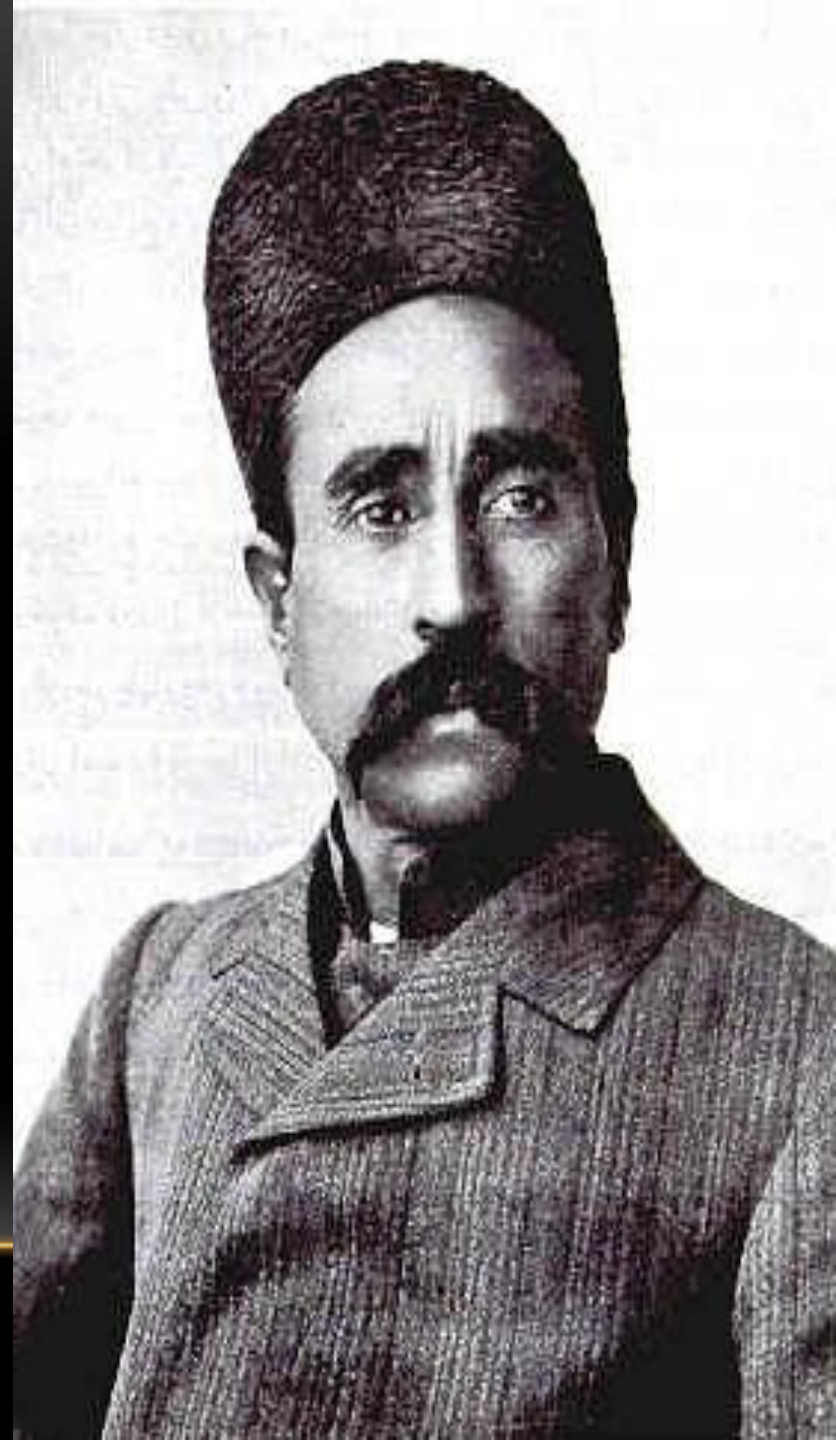

Це викликала обурення населення. Натомість на захист меджлісу стали федаїські загони. Народ дав відсіч контрреволюції. Тебризський енджумен послав у Тегеран інші міста телеграми з вимогою скинення шаха. Цього разу спроба контрреволюційного перевороту провалилася. Проте ліберали, що володіли більшістю у меджлісі, боялися зростання активності народу, вони пішли шляхом угоди з шахом. Угоду було скріплене клятвою на Корані. Шах запрягся дотримуватися конституцію, а депутати меджлісу — «не підриватися під престол». Тим більше що демократичні енджумени продовжували обстоювати поглиблення революції. Із кожним місяцем посилювалися вплив та авторитет енджуменов Тегерану й в інших містах. На той час у Києві вже існувало близько 150 енджуменов, які об'єднували 30 тис. членів. Натомість, шах готував нового удару проти революції. На початку червня 1908 р. він при варті козацької бригади залишив столицю, перетворивши одне із замських палаців на штаб-квартиру контрреволюційної змови. Стало очевидним, що готується новий удар проти Конституції енджуменов. Демократичні енджумени столиці та інших містах закликали народ до відсічі. Формувалися нові федаїські загони. Тебризські федаї готувалися до походу на Тегеран. Ліберальне більшість меджлісу вело переговори з шахом, закликала народ до спокою, присипляючи цим його пильність. 22 червня шах оголосив Тегеран на військовому становищі й призначив військовим губернатором столиці командира козацької бригади царського полковника Ляхова.

23 червня військові частини з артилерією оточили будинок меджлісу і пов'язаної з ним мечеті. Сепаксалара, зайняті федаями. За наказом Ляхова відкрили артилерійський вогонь. Жменьку захисників меджлісу, деморалізована закликами керівників до спокою, було розгромлено. Шах оголосив про розпуск меджлісу і енджуменов. Ліві депутати меджлісу і керівники енджуменів були страчені чи кинуті до в'язниць. Контрреволюційний переворот активно підтримали царська Росія та Англія. Його проведення було полегшено позицією лібералів. Деякі депутати меджлісу відкрито перейшли на бік шаха. Але революція не закінчилася. Її центр перекинувся на Тебриз і провінцію Азербайджан. Ще в початковий період революції населення Тебриза відіграло активну роль визвольних змагань іранського народу. Під час червневого перевороту контрреволюційні сили намагалися захопити і Тебриз.

Еджуменстарого складу розпався, але представники революційної буржуазії міста продовжували боротьбу. Тебризских демократів очолювали командири федійських загонів Саттар і Багир і керівник організації іуджахидів Али-Мосью. Саттар походив із селян. З перших днів революції він приймав активну у ній участь і згодом став визнаним вождем тебризских революціонерів. У європейській літературі Саттара називали «азербайджанським Пугачевим» і «перським Гарібальді». Інший видатний керівник тебризских революціонерів, Багир, був камінщиком. Саттар і Багир організували відсіч контрреволюційним бандам. Спроба знищити федійські загони Тебриза скінчилася невдачею. Більшість міста міцно залишилася в їх руках. Там був обраний новий енджумен. Перші успіхи тебризского повстання мали значний значення для подальшого розвитку іранської революції. У результаті боїв з реакцією росла чисельність федайських загонів, очолюваних Саттаром і Багиром; і досягла 20 тис. бійців. Прапором тебризских федаев став червоний прапор революції. На середину жовтня 1908 р. вони звільнили весь Тебріз.

До революційного Тебризу приєдналося більшість міст і сільські райони провінції Азербайджан. Своєю головною метою тебризські демократи вважали відновлення Конституції і скликання нового меджлису. Революція сприяла пробудженню національної самосвідомості азербайджанців. Окремі учасники повстання висували вимоги національної рівноправності. Після вигнання контрреволюційних військ у Тебризі й інших містах Азербайджану сформувалися органи революційної влади. Оборonoю Тебризу відала військова комісія на чолі Саттаром і Багіром. Громадянське управління здійснював енджумен. За нього було створено відділи фінансів, народної освіти, поліції, судова палата. Вживали заходів із недопущення спекуляції і поліпшення становища населення. Для лікування поранених федаїв з допомогою закавказьких революціонерів була створена лікарня. Політика тебризських революціонерів відбивала програму радикально-демократичного крила іранської революції. Але вони не висунули вимоги про вирішення аграрного питання й не змогли забезпечити активної підтримки з боку селянства.

ТРЕТІЙ ЕТАП ПОВСТАННЯ 1909-1911 РОКИ

Тібризьке повстання справило величезний вплив на розвиток революційного руху в інших районах Ірану. З початку 1909 р. у країні відбувся новий підйом революції. Він характеризувався значно більшою, ніж раніше, активністю народних мас. Проте у Азербайджані керівне становище посіли представники революційної демократії. В інших районах країни в цей період керівництво зуміли захопити ліберальні елементи.

У квітні 1909 року в результаті блокади прихильниками шаха в Тебрізі почався голод. Під приводом захисту європейців Тібриза в місто за згодою англійців увійшли російські війська. Місто, що піддалося блокаді монархістів, перебувало після провалу останньої спроби прорвати блокаду (7 квітня), на межі падіння. 7 квітня представники європейських держав домоглися від шаха згоди на шестиденне перемир'я, розраховуючи доставити в місто продовольство. 12 квітня російські війська увійшли в Тебріз, шахським же силам увійти в місто не було дозволено. Тим самим майже всі іранські революціонери, включаючи керівників повстання, залишилися на волі, навіть зберігши зброю. Правда, були зроблені спроби заарештувати підданих Росії, але настільки мляві, що майже всім їм вдалося втекти.

Іранським і російським революціонерам вдалося перебазуватися в Решт, де вони з'єдналися з місцевими антиурядовими силами, а потім спільно наступали на Тегеран з півночі. Англія заохочувала помірних конституціоналістів в їх боротьбі з шахом, через його (шаха) надмірного зближення з Росією. Крім того, не можна не відзначити активну участь у революції взяли підданих Росії, особливо закавказьких революціонерів, кількість яких зросла після поразки першої російської революції 1905-07 років. Потерпілі поразку на Батьківщині, багато хто з закавказьких більшовиків спрямовуються на територію Ірану. Особлива ефективність революційної пропаганди пояснюється тим, що в чималому ступені вона здійснювалася представниками турецького населення Закавказзя серед спорідненого їм етносу, що проживав на півночі Ірану. Ще до 1905 року революційні організації Баку вели пропаганду серед іранських заробітчан у Росії.

Ахмед-Мирза

Настоящий наследникъ

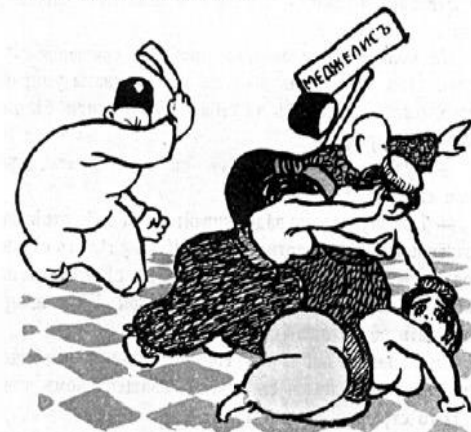
У 1904 році М. Наріманов створив організацію "Хеммат", метою якої було ведення пропаганди серед мусульманських робітників. Під вплив "Хеммат" потрапило і певну кількість заробітчан з Ірану. У 1904 році під керівництвом Наріманова створюється "Джаміате Еджмайуне Амійун" - Соціал-демократична партія Ірану, формальними засновниками якої стали емігранти з цієї країни, раніше брали активну участь у діяльності РСДРП. Важливу роль в організації СДП зіграли Н. Наріманов, М. Азізбеков, Й. Сталін та інші. Так, Н. Наріманов інструктував і відправляв на батьківщину іранського інженера Хайдар-Хана Аму Огли, особистого друга Сталіна. Аму Огли повинен був створити в Ірані мережу партійних організацій. Допомога з Росії іранським революціонерам йшла постійно. Говорячи про іранську революцію 1905-11 рр.. не можна залишити без уваги і т.зв. "Третю коаліцію", важливу частину іранського суспільства того часу. Мається на увазі, демократично налаштована інтелігенція кількох великих міст країни (перш за все, Тегерана) і вихідці з аристократичних сімей, які сповідували ліберальні погляди. Інтелігенція виступала більш радикально, була налаштована на боротьбу з абсолютизмом, за встановлення буржуазних прав та свобод, гарантованих конституцією, скликання меджлісу.

Сьогодні шах займався прийомом іноземних високопоставлених осіб: Пелікана, графа Коновниціна, Гришки Кривого і Володьки Кучераваго...

Будучи ревнителем конституції, шах після прийому собирав меджельє.

Але через короткий час шах розганяв меджельє.

Ця частина іранського суспільства вітала силові заходи тиску: мітинги, страйки, сидіння в Бест. Долучена до європейської культури аристократія виступала за перетворення деспотичної монархії на конституційну. Вона відкидала силовий натиск, вважала, що свободи не можуть бути вирвані у нього (шаха), а повинні бути подаровані государем своєму народу ". Аристократи надавали певний вплив на Мозаффарі ед-Дін-шаха, пояснюючи йому переваги обмеженою монархії. Багато з них були членами іранської масонської ложі. Одним з високопоставлених масонів був Ахмед Кавам-ос-Салтана, секретар кронпринца в Тебрізі. Європеїзована аристократія та інтелігенція були найбільш послідовними прихильниками соціальної перебудови іранського суспільства. На відміну від духовенства вони щиро хотіли демократичних змін, а на відміну від низів - чітко уявляли, що таке свобода, демократія, закон, розуміли суть громадянського суспільства. Саме ці верстви могли зробити реальний крок вперед у розвитку Ірану.

Повалення шаха довелося на 14 липня 1909 року (день взяття Бастилії). З півночі на Тегеран наступали загони Решітських і Тебрізьких повстанців, які приблизно наполовину склалися з закавказьких бойовиків під проводом великого гілянського феодала Сепадара Азама Тонкабоні, що мав особисті рахунки з шахом. З півдня йшли войовничі бахтіарські племена. Бахтіарській хан Сардар Асад був незадоволений політикою шаха, яка обмежувала привілеї бахтіарської верхівки. На думку Арабаджяна революція в Ірані була лише верхівковим (поверхневим) пробудженням Азії. Духовенство, землевласники, верхівка купецтва прагнули обмежити владу монарха, а низи лише йшли за ними, а їх самовіддані виступу в ім'я зазначених цілей привносили пафос героїзму в цю революцію. Долю ж революції вирішували панівні класи. Духовенство ж так чи інакше, сприяло створенню надбудовних інститутів, характерних для буржуазного суспільства. Як відомо, революція в Ірані була розгромлена за допомогою військ Росії і Англії. У лютому 1912 року шахський уряд визнав англо-російську угоду про розподіл країни на сфери впливу.

ПОРАЗКА РЕВОЛЮЦІЇ

1911 р. Англія і царська Росія надіслали в Іран додаткові війська. Приводом до посилки нових царських військ послужив конфлікт, що виник тому, що у Шустера конфісковували майно одні з братів Мохаммеда-Али, закладене у російському Учетно-ссудном банку. У листопаді 1911 р. царському уряду пред'явило підтриманий Англією ультиматум з вимогою дати відставку Шусте-ру, відшкодувати утримання в Ірані військ інтервентів, надалі не запрошувати іноземних радників без відома та згоди Росії та Англії. Це викликала обурення іранських патріотів. Почався бойкот іноземних товарів. У знак протесту, як це було на початку революції, «застрайкував» тегеранський базар. Меджліс ухвалив відхилити ультиматум царського уряду. У північні іранські провінції Азербайджан, Гілян і Хорасан прибули нові частини царських військ. У Тібризі, Энзели, Реште вони нарешті почали чинити розправу над іранськими патріотами. Революційні загони надавали завзятий опір інтервентам. У цій ситуації уряд відкрито став на шлях контрреволюції. 24 грудня оголосили указ про розпуск меджлісу. У ньому йшлося, про те що новий меджліс перегляне конституцію. Одночасно боївки бахтиар та поліції Єфрема Давидиянца оточили будинок меджлісу і розігнали депутатів які там знаходились. Поліція силою змусила купців і ремісників відкрити свої крамниці майстерні. Було здійснено арешти керівників революційного руху. Хоча формально конституція залишалася у силі, фактично вона перестала діяти.

Грудневі події 1911 р. означали поразка іранської революції

ВИСНОВКИ

Хоча у подальшому збереглися деякі перетворення політичного устрою, проведені у період революції, й Іран став формально конституційною монархією, жодного з корінних питань, які була покликана вирішити революція, ні вирішене. У влади залишилися феодальні елементи, збереглося панування феодальних пережитків економіки країни. Придушення революції спричинила посилення напівколоніальної залежності країни від Англії й царської Росії. Іранське уряд офіційно визнав англо-російську угоду про поділ Ірану на сфери впливу. На його території залишалися іноземні війська. Найсильнішим знаряддям колоніального зиску Ірану англійськими монополіями стала тепер Англо-персидська нафтова компанія. Іранська революція була антифеодальною і антиімперіалістичною буржуазною революцією. Протягом років революції визвольний рух охопило усю країну. У боротьбу проти феодального ладу синапси і імперіалізму були втягнуті щонайширші верстви народу: селянство, міська біднота, робочі, дрібна буржуазія, національна буржуазія. Ними були створені тільки революційні документи, фєдайские загони, муджахидские організації. У Тібризі і провінції Азербайджан боротьба набула характеру буржуазно-демократичної революції.

Та загалом іранська революція 1905—1911 рр. стала загальної народної революцією. Залишаючись революцією буржуазної, вона перетворилася на буржуазно-демократическую революцію, у якій народні маси вирішальним чином впливали на хід революції та її результати. Позначилася слабкість і нечисленність робітничого класу. Окремі ізольовані і стихійні виступи селян проти поміщиків не вилилися в аграрну революцію. Ще слабка була і національна буржуазія. Революційне крило буржуазії не змогло протиставити себе лібералам, які зуміли захопити керівництво рухом. Боючись поглиблення революції, ліберали стали на шлях угоди з імперіалізмом і феодальною реакцією. Нарешті, одним із головних причин поразки революції була відкрита військова інтервенція царської Росії та Англії.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ)))